

УДК 343.985

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.3.32>

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ: ВІД «ЙМОВІРНОГО СУДЖЕННЯ» ДО «ПОДВІЙНОГО СЛІПОГО» СТАНДАРТУ (ЗА ДОСВІДОМ ЮРИСДИКЦІЙ ЗАГАЛЬНОГО ПРАВА)

Мирошниченко Ю.М.,
доктор юридичних наук,
суддя Мукачівського міськрайонного суду
Закарпатської області
ORCID: 0000-0002-9114-1495
e-mail: zaruba264@gmail.com

Мирошниченко Ю.М. Удосконалення процедури пред'явлення для впізнання: від «ймовірного судження» до «подвійного сліпого» стандарту (за досвідом юрисдикцій загального права).

Стаття присвячена комплексному аналізу процесуальних, криміналістичних і психологічних засад пред'явлення для впізнання та визначенню напрямів його вдосконалення з урахуванням практики держав загального права. Наголошено, що чинна модель цієї слідчої дії в Україні характеризується низкою системних проблем: відсутністю єдиного стандарту формування групи порівняння, ризиком ненавмисних підказок свідку, залежністю результату від сугестивних чинників і браком спеціальної підготовки осіб, які проводять впізнання. На основі аналізу положень національного законодавства, судової практики та досвіду зарубіжних органів розслідування обґрунтовано потребу запровадження подвійного сліпого методу, який виключає можливість впливу очікувань чи упереджень з боку слідчого, а також послідовного пред'явлення об'єктів, що мінімізує ефект ймовірного судження та забезпечує вищу достовірність ідентифікації. Розкрито значення відеофіксації як гарантії процесуальної прозорості та подальшого контролю за допустимістю доказів. Окремо досліджено можливості використання технологій штучного інтелекту для автоматизованого формування фоторядів осіб, подібних за ключовими ознаками до підозрюваного, що здатне зменшити ризик людського фактору й підвищити об'єктивність упізнання. Водночас підкреслено, що впровадження таких інновацій потребує правового регулювання, зокрема щодо перевірки достовірності цифрових матеріалів і захисту персональних даних. Результатом дослідження стало формулювання системного підходу до оновлення інституту впізнання, який поєднує процесуальні гарантії, когнітивну надійність і технологічну нейтральність. Запропонована модель сприятиме підвищенню доказової цінності результатів, зміцненню довіри суспільства до органів досудового розслідування та утвердженню нових етичних і професійних стандартів у сфері кримінальної юстиції. У роботі також наведено програму пілотних досліджень та критерії емпіричної оцінки впроваджених методик, що дозволяє перевіряти їхню практичну ефективність і поступово адаптувати до національних умов.

Ключові слова: кримінальне провадження, пред'явлення для впізнання, подвійний сліпий метод, послідовне пред'явлення.

Myroshnychenko Yu.M. Improvement of the identification procedure: from "probable judgment" to the "double-blind" standard (based on the experience of common law jurisdictions).

The article presents a comprehensive analysis of the procedural, forensic, and psychological foundations of the identification procedure in criminal proceedings, identifying key directions for its improvement in light of common law practices. It emphasizes that the current Ukrainian model suffers from systemic shortcomings, including the lack of a unified standard for constructing comparison groups, the risk of unintentional cues to witnesses, the susceptibility of results to suggestive influence, and insufficient professional training of investigators. Based on the analysis of the Criminal Procedure Code of Ukraine, judicial practice, and the experience of foreign investigative authorities, the study substantiates the necessity of implementing the double-blind method, which prevents bias or expectations from influencing the witness, and the sequential presentation of objects, which minimizes the effect of probable judgment and enhances identification accuracy. The importance of video recording as a safeguard for procedural transparency and evidence admissibility is also highlighted. Particular attention is devoted to the use of artificial intelligence technologies for generating automated photo arrays with individuals resembling the suspect's key features, thereby reducing human bias and improving objectivity. At the same time, the study stresses that such innovations require legal

regulation, including mechanisms for verifying digital authenticity and protecting personal data. The research proposes a systemic approach to the modernization of the identification procedure that integrates procedural guarantees, cognitive reliability, and technological neutrality. The proposed model is expected to strengthen the evidentiary value of identification results, reinforce public trust in investigative authorities, and establish new ethical and professional standards within the criminal justice system. The paper also proposes a pilot implementation plan and empirical evaluation criteria for the introduced methods, enabling practical assessment of the standards' effectiveness and facilitating their phased adoption in national practice.

Key words: criminal proceedings, presentation for identification, double-blind method, sequential lineups.

Постановка проблеми. Під час кримінального провадження нерідко виникає потреба в ото-тожненні певних об'єктів. Одним із засобів розв'язання цього завдання є ідентифікація свідком, потерпілим або підозрюваним конкретного об'єкта за уявним образом, що зберігся в його пам'яті. Реалізація цієї дії здійснюється у формі пред'явлення для впізнання, що дозволяє отримати новий доказ або перевірити показання допитаних осіб, результати огляду чи обшуку.

Як і будь-яка слідча дія, пред'явлення для впізнання має свої суворі правила та процедури, порушення яких може призвести до визнання отриманих доказів недопустимими. Проте ключова проблема інституту пред'явлення для впізнання лежить не лише в площині процесуальних норм, а й у сфері когнітивної психології. Численні дослідження, зокрема в юрисдикціях загального права, довели, що традиційні методи пред'явлення, які застосовуються в Україні, критично вразливі до сугестивного впливу та призводять до високого рівня помилкових упізнань.

Мета статті полягає в комплексному аналізі зарубіжного досвіду пред'явлення для впізнання та обґрунтуванні шляхів його імплементації в українське кримінальне провадження.

Стан опрацювання проблематики. Дослідження проблем ідентифікації об'єкта за його відображенням у пам'яті людини є достатньо ґрунтовним. Розробці цієї тематики присвятили свої праці А.О. Антошук, І.В. Басиста, А.Ф. Волобуєв, О.О. Волобуєва, К.В. Гриненко, М.М. Єфімов, А.В. Коваленко, В.А. Колесник, Я.Ю. Конюшенко, Б.Є. Лук'янчиков, Є.Д. Лук'янчиков, Є.О. Нирка, С.В. Харченко та інші представники наук кримінального процесу та криміналістики. Дослідження охоплюють як теоретичні, так і прикладні аспекти пред'явлення для впізнання. Детально проаналізовано його мету, види, стадії, процесуальний порядок проведення. Значну увагу приділено організаційним заходам упізнання, його психологічним і правовим аспектам. Визначено криміналістичні закономірності, що стали основою для розроблення тактичних прийомів пред'явлення для впізнання.

Водночас спостерігається брак системного аналізу причин недопустимості доказів, отриманих у результаті цієї слідчої дії. Верховний Суд неодноразово констатував, що до недопустимості доказу призводять не лише формальні, але й суттєві криміналістичні прорахунки, що ставлять під сумнів незалежність пам'яті очевидця. До таких порушень належить недотримання принципу однорідності пред'явлених об'єктів [1], попередній показ об'єкта до проведення самої слідчої дії [2], а також повторне впізнання тією самою особою того самого об'єкта [3]. З огляду на це, нагальним науковим завданням є дослідження зарубіжного досвіду пред'явлення для впізнання, особливо в юрисдикціях із розвинутими стандартами, який недостатньо вивчається та не інтегрується в українську практику.

Виклад основного матеріалу. Дослідження зарубіжної теорії та практики пред'явлення для впізнання свідчить про наявність схожих викликів, але й суттєвих відмінностей у підходах до їх вирішення. Відповідні норми українського та іноземного законодавства мають спільну мету – встановлення тотожності об'єкта. Близькість процедури характеризується вимогою щодо пред'явлення особи серед інших схожих осіб і заборонаю навідних запитань.

Однак існують і суттєві відмінності, з-поміж яких:

Специфічні процедури

Зарубіжні моделі, особливо в США та Канаді, часто вимагають проведення «подвійного сліпого» (*double-blind*) пред'явлення, коли офіцер, який здійснює процедуру, не знає, хто з осіб є підозрюваним¹. Це запобігає ненавмисним підказкам з боку слідчого, що може схилити свідка до помилкового вибору. Дослідження підтверджують, що «сліпе» проведення впізнання є одним з найбільш ефективних способів зменшити ризик неправомірного впливу на очевидця [4]. Використання «подвійного сліпого» методу за кордоном розглядається не просто як вимога, а як криміналістична передумова допустимості доказу.

¹ Поняття «сліпе» (*blind*) в процедурі впізнання стає «подвійним» (*double-blind*), тому що необізнаними (*unaware*) щодо особи підозрюваного повинні бути службова особа, що проводить слідчу дію, та очевидець, якого інструктують, що підозрюваний може бути відсутнім. Це змушує його порівнювати з пам'яттю (абсолютне судження), а не просто обирати найбільш схожого (відносне/ймовірне судження).

Незважаючи на беззаперечні переваги, критики вказують на організаційні виклики впровадження «подвійного сліпого» методу, особливо в юрисдикціях з обмеженим фінансуванням. Зокрема, використання двох офіцерів (один – слідчий, інший – адміністратор, який не знає підозрюваного) вимагає додаткових кадрових та технічних ресурсів [5]. Тому для української практики доцільним є впровадження автоматизованих комп'ютерних систем для створення «сліпих» фоторядів, що мінімізує ресурсні витрати.

У багатьох юрисдикціях замість одночасного пред'явлення групи осіб застосовується послідовне (*sequential lineups*), коли свідок бачить лише одну особу за раз і повинен прийняти рішення «так» або «ні» щодо її причетності до злочину. Такий підхід змушує його зосереджуватися на своїй пам'яті, а не на порівнянні учасників групи між собою, що знижує ризик «імовірних судження» (*relative judgment*)¹, коли свідок просто обирає найбільш схожу особу з групи [6].

Втім, сучасні дослідження показують, що послідовні пред'явлення, хоча й ефективно знижують кількість помилкових впізнань («хибнопозитивний» результат – впізнання невинної особи), можуть також зменшувати загальну кількість правильних ідентифікацій («хибнегативний» результат – невпізнання винної особи). Цей компроміс між уникненням помилкового обвинувачення та ідентифікацією злочинця є предметом активної дискусії у науковому середовищі [7]. Тому вибір методу вимагає чіткого балансу між запобіганням хибним обвинуваченням² і максимізацією розкриття злочинів³.

Протоколи та інструкції

У таких країнах як США, Великобританія, Канада та Австралія, процедура впізнання є однією з найбільш деталізованих і контрольованих слідчих дій [8]. Регулювання здійснюється як законодавством, так і детальними відомчими інструкціями (поліцейськими посібниками), що мають на меті мінімізувати процедурні помилки та хибні результати.

Поліцейські протоколи включають точні інструкції для свідка до початку процедури та вимоги щодо фіксації його впевненості. За даними наукових публікацій, надання свідку такої інформації допомагає знизити рівень помилкових ідентифікацій [9].

Основними проблемами, які висвітлюються в зарубіжних джерелах, є:

Психологічна «крихкість» пам'яті

Наукові дослідження доводять, що пам'ять свідка є схильною до змін, навіювання та забування, особливо під впливом стресу. Сучасні роботи підкреслюють, що пам'ять є надзвичайно пластичною й може бути «забруднена» внаслідок інформації, отриманої після спостережуваної події (наприклад, під час пошуку в Інтернеті або спілкування з іншими свідками) [10].

Високий ризик помилкового впізнання

Численні судові прецеденти та справи, розглянуті зокрема в межах проєкту «Innocence Project», виявили, що помилкове впізнання є однією з головних причин неправомірних засуджень [11]. Водночас нові дослідження виявляють, що хоча помилкові ідентифікації є частою причиною таких засуджень, випадки, коли вони ґрунтуються на високому рівні впевненості свідка, зафіксованому під час першого пред'явлення, є рідкісними [10]. Це свідчить про важливість негайної та об'єктивної фіксації впевненості свідка у результатах упізнання.

Проблеми з допустимістю доказів

Суди у деяких юрисдикціях перейшли до більш жорстких стандартів щодо допустимості впізнання, вимагаючи враховувати як процедуру, так і психологічні фактори, що впливають на свідка [12]. Сучасна судова практика підкреслює, що допустимість показань свідка про впізнання має оцінюватися з урахуванням наукових даних про психологію пам'яті, зокрема наявності потенційних «системних змінних» (наприклад, неналежна процедура пред'явлення) та «оцінювальних змінних» (наприклад, вік свідка чи умови спостереження) [13].

На особливу увагу заслуговують специфічні практики та сучасні тенденції, а саме:

Технології

Нещодавні досягнення в галузі штучного інтелекту (ШІ) дозволяють створювати реалістичні зображення фіктивних осіб, які відповідають опису підозрюваного (вік, стать, колір волосся, форма обличчя тощо). Це дозволяє формувати фоторяд, де всі фото (включаючи підозрюваного) виглядають подібно, без помітних відмінностей.

¹ Ймовірне (або відносне) судження (*relative judgment*) – це когнітивне упередження, яке виникає, коли свідок порівнює учасників пред'явлення (*lineup*) між собою, а не зі своїм власним спогадом про злочинця. Замість того, щоб вирішити, чи відповідає конкретна особа його пам'яті (абсолютне судження), свідок просто обирає ту особу, яка найбільше схожа на злочинця серед усієї групи.

² Послідовне пред'явлення зменшує *хибнопозитивні* (помилкові) ідентифікації завдяки *абсолютному судженню*.

³ Одночасне пред'явлення, за деякими дослідженнями, дає вищий загальний відсоток ідентифікацій, хоча й ціною більшої кількості помилок.

Алгоритми аналізують риси обличчя підозрюваного та генерують зображення схожих осіб, які рівномірно розподіляють увагу свідка. Це зменшує ризик, що фото підозрюваного «виділяється» через відмінності в текстурі, асиметрії чи джерелі зображення. У результаті, вибір впізнавача базується на пам'яті, а не на візуальних підказках.

За даними спеціальних досліджень, люди не помічають відмінностей між реальним фото та ШІ-генерованими зображеннями схожих осіб, що не впливає на точність ідентифікації [14]. Експерименти показують, що на відміну від традиційних методів такі фоторяди є «ідеально справедливими», з нульовим упередженням вибором підозрюваного [15].

Водночас активно досліджується та впроваджується використання відеозапису процедури, що забезпечує прозорість і підвищує довіру до доказу. У зарубіжних дослідженнях окрему увагу приділено пред'явленню для впізнання за допомогою відеозапису та послідовним пред'явленням [8]. Сучасна наукова думка також вказує на розширення об'єктів пред'явлення для впізнання, яке включає не лише особу, а й її специфічні ознаки. Зокрема, досліджується імплементація в процес ідентифікації таких інноваційних методів, як впізнання за голосом та ходом, що набувають поширення в контексті розслідування, де основним доказом є аудіо- чи відеозаписи.

Втім, попри технологічний потенціал, наукові дослідження вказують на суттєві обмеження. На відміну від експертно-криміналістичного аналізу, що ґрунтується на об'єктивних вимірах, впізнання очевидцем за голосом чи ходом є менш надійним, оскільки спирається на пам'ять людини, яка схильна до спотворень та забування. Достовірність таких свідчень залежить від низки факторів (якість аудіо/відео, часовий проміжок, умови спостереження) і вимагає застосування науково обґрунтованих процедур, зокрема послідовного пред'явлення. Загалом, ці методи краще використовувати як допоміжні докази, що мають бути підкріплені іншими свідченнями [16–19].

Впровадження зазначених процедур вимагає розроблення чітких протоколів для забезпечення їхньої надійності та процесуальної допустимості.

Психологічний підхід

Сучасні дослідження вказують на важливість розуміння того, як різні фактори (вік свідка, расові відмінності, умови спостереження) впливають на достовірність впізнання [20].

Співпраця між наукою та правоохоронними органами

У низці країн (зокрема, у Великій Британії та США) існує тісна співпраця між психологами, криміналістами та поліцейськими органами для розроблення новітніх, науково обґрунтованих методик. Таке партнерство дозволяє створювати моделі та протоколи, що поєднують теоретичні знання з практичним досвідом [21, 22].

Висновки. Аналіз зарубіжного досвіду показує, що ключовими напрямками удосконалення пред'явлення для впізнання в Україні є запровадження «подвійного сліпого» методу для уникнення ненавмисних підказок та обов'язкової відеофіксації всієї процедури. Це забезпечить процесуальну прозорість і підвищить довіру до результатів упізнання.

Другим напрямком є впровадження «послідовного» пред'явлення, що мінімізує ризик «ймовірного судження» й сприяє більш надійній ідентифікації. Для цього доцільно уточнити частини 2 і 7 статті 228 КПК України, замінивши імператив «разом» на «одночасно або послідовно». Розроблення єдиного відомчого протоколу та запровадження спеціалізованих навчальних програм для слідчих і прокурорів дозволить закріпити ці методи у правозастосовній практиці.

Третім напрямком удосконалення є використання технологій штучного інтелекту для формування фоторядів із зображеннями осіб, подібних за ключовими ознаками до підозрюваного. Це підвищує об'єктивність упізнання, проте вимагає нормативного врегулювання та контролю автентичності створених зображень.

Отже, лише комплексний підхід, що поєднує процесуальну реформу, технологічне оновлення та професійну компетентність учасників досудового розслідування, здатен забезпечити системне вирішення проблем, притаманних пред'явленню для впізнання. На перетині права, психології та технологій формується новий стандарт достовірності доказів, який зміцнить довіру суспільства до системи правосуддя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Постанова Верховного Суду від 03.08.2021 р. у справі № 761/6970/14-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98881928> (дата звернення: 27.09.2025).
2. Постанова Верховного Суду від 20 червня 2019 р. у справі № 607/12579/17-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82636244> (дата звернення: 27.09.2025).

3. Постанова Верховного Суду від 02.02.2021 р. у справі № 366/1365/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94738005> (дата звернення: 27.09.2025).
4. Office of Justice Programs. Double-blind sequential police lineup procedures. *Office of Justice Programs*. 2020. URL: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/double-blind-sequential-police-lineup-procedures-toward-integrated> (дата звернення: 27.09.2025).
5. Kovera, M.B., Evelo, A.J. The case for double-blind lineup administration. *Psychology, Public Policy, and Law*. 2017. Vol. 23, No. 4, pp. 421–437. DOI: 10.1037/law0000139.
6. State Appellate Defender Office. Report examines simultaneous and sequential lineup methods. *SADO*. [б. д.]. URL: <https://www.sado.org/articles/Article/61> (дата звернення: 27.09.2025).
7. OSF. Simultaneous vs sequential lineups: Do sequential lineups impair discriminability? *OSF*. 2023. URL: <https://osf.io/6bwdj/download/?format=pdf> (дата звернення: 27.09.2025).
8. National Institute of Justice. Eyewitness identification procedures. *National Institute of Justice*. [б. д.]. URL: <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/178240.pdf> (дата звернення: 27.09.2025).
9. Lake County Government. Eyewitness identification guidelines. *Lake County Government* [б. д.]. URL: <https://www.lakecountycyco.com/DocumentCenter/View/316/Eyewitness-Identification-Guidelines-PDF> (дата звернення: 27.09.2025).
10. Wixted, J.T., Wells, G.L. When eyewitness memory reliably exonerates the wrongfully convicted. *Memory*. 2025. DOI: 10.1080/09658211.2025.2546905.
11. Innocence Project. Eyewitness misidentification. *Innocence Project*. [б. д.]. URL: <https://www.innocenceproject.org/causes/eyewitness-misidentification/> (дата звернення: 27.09.2025).
12. State v. Henderson, 27 A.3d 872 (N.J. 2011). *Justia – State of New Jersey v. Larry R. Henderson*. URL: <https://law.justia.com/cases/new-jersey/supreme-court/2009/a-8-08-doc.html> (дата звернення: 19.10.2025).
13. Garrett, B.L. Judging eyewitness evidence. *Judicature*. 2023. Vol. 107, No. 3, pp. 82–89. URL: https://judicature.duke.edu/wp-content/uploads/sites/3/2020/04/judgingeyewitnessevidence_spring2020.pdf.
14. Greenspan, R., Bergold, A. Can AI-generated faces serve as fillers in eyewitness lineups? *SSRN Electronic Journal*. 2025. DOI: 10.2139/ssrn.5152023.
15. Bell, R., Menne, N.M., Mayer, C., Buchner, A. On the advantages of using AI-generated images of filler faces for creating fair lineups. *Scientific Reports*. 2024. Vol. 14, No. 1. Art. 12304. DOI: 10.1038/s41598-024-63004-z.
16. McGorrery, P.G., McMahon, M. A fair “hearing”: Earwitness identifications and voice identification parades. *The International Journal of Evidence & Proof*. 2017. Vol. 21, No. 3, pp. 262–286. DOI: 10.1177/1365712717690753.
17. Smith, H.M.J., Roeser, J., Pautz, N., Davis, J. P., Robson, J., Wright, D., Braber, N., Stacey, P. C. Evaluating earwitness identification procedures: Adapting pre-parade instructions and parade procedure. *Memory*. 2022. Vol. 31, No. 1, pp. 1–15. DOI: 10.1080/09658211.2022.2129065.
18. Han, X., Guffanti, D., Brunete, A.A comprehensive review of vision-based sensor systems for human gait analysis. *Sensors*. 2025. Vol. 25, No. 2. Art. 498. DOI: 10.3390/s25020498.
19. Mughal, A.B., Khan, R.U., Bermak, A., Rehman, A.U. Person recognition via gait: A review of covariate impact and challenges. *Sensors*. 2025. Vol. 25, No. 11. Art. 3471. DOI: 10.3390/s25113471.
20. Wixted, J.T. Eyewitness memory. *Oxford Research Encyclopedia of Psychology*. 2023. URL: <https://oxfordre.com/psychology/view/10.1093/acrefore/9780190236557.001.0001/acrefore-9780190236557-e-911> (дата звернення: 20.10.2025).
21. Wells, G.L., Kovera, M.B., Douglass, A.B., Brewer, N., Meissner, C.A., Wixted, J.T. Policy and procedure recommendations for the collection and preservation of eyewitness identification evidence. *Law and Human Behavior*. 2020. Vol. 44, No. 1, pp. 3–36. DOI: 10.1037/lhb0000359.
22. Increasing eyewitness identification accuracy in lineups using 3D interactive virtual reality. *College of Policing: Research projects*. URL: <https://www.college.police.uk/research/projects/increasing-eyewitness-identification-accuracy-lineups-using-3d-interactive-virtual-reality> (дата звернення: 20.10.2025).